

Sanatta “Gelenek” Kavramına Postmodern Bir Bakış

Yrd. Doç. Dr. Semih Büyükkol

Özet

Günümüz toplumlarının kültürel değerlerinde ve toplumları oluşturan bireylerin duyarlılıklarında belirgin değişimler yaşandığını söylemek mümkündür. Yaşanan değişimler sanattan siyasete kadar birçok farklı söylemin oluşmasını sağlamış var olan postmodern varsayımlar, deneyim ve önermelerde önceki dönemlerden farklılık göstermektedir. İçinde bulunduğumuz çağda sürekli karşılaştığımız ‘küreselleşme’ kavramının en çok beslendiği kaynak teknolojidir. Sanatın/bilimin özellikle de teknolojinin egemen olduğu dünyada kapitalistlerin ilgilendiği tek şey tüketimdir. Tüketim toplumlarının beğeni düzeyleri üzerindeki etkisi, sosyal sınıflamalar ve üretilen ürünlerin sağlam zeminde olmayışı ile paralellik gösterir. Postmodern sistem içerisinde küreselleşme etkisinde, değerlerini korumak adına çoğu zaman, ele aldıkları konularda gelenek olanı araştırmakta fakat bunu yaparken salt değerlerinden ödün vermektedir.

Anahtar Kelimeler

Postmodernizm
Gelenek
Sanat

A POSTMODERN APPROACH TO THE CONCEPT OF “TRADITION” IN ART

Abstract

It is plausible to argue that in our times changes/transformations have been apparent in cultural values of societies and in the sensibilities of individuals making up these societies. These transformations enabled the formation of various different discourses from arts to politics. Existing postmodern assumptions are different from earlier periods in terms of experience and premises. Widely used concept of our age, “globalization”, feeds itself the most from technology. Consumption is the only thing that concerns the new capitalist human beings in this world, which is dominated by arts/sciences and particularly technology. The influence of consumption societies on taste levels is parallel to the shaky ground of social classifications –in relation to being able to attain- and products. Within the postmodern system and under the influence of globalization, societies seek/research the traditional in any issue. However, while doing this, they sometimes give up on their own values.

Keywords

Postmodernism
Tradition
Art

Giriş

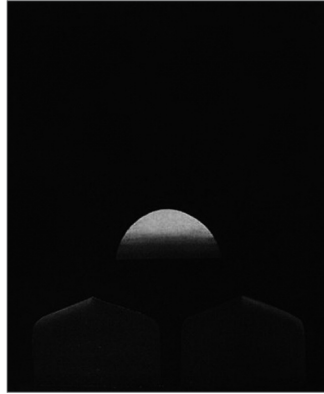
Postmodern süreç içerisinde sanatçının ve yapıtının etki alanı artık sadece var olduğu kültürel değerler ile sınırlı kalmamaktadır, teknoloji ile gelen ulaşım olanaklarının artması ile çok kısa sürede tüm dünyaya yayılma imkânı bulabilmekte, artık beğenilirken de yargılanırken de toplumsal tüm yapılarda varlık mücadelesi vermektedir denilebilir. 21. yüzyılda sanat dünyası için egemen değer yargılarının şekillendirmesidir denilebilir. Bir meta olarak sanat, hem kendi içinde barındırdığı geleneksel değerler, hem de ele aldığı geleneksel konular ile özgünlük ve özgürlük bağlamında yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Günümüzde 'kültür' bile tek başına bir olgu olarak sanat için bağlayıcı olabilirken, toplumsal tüketimler/tükenimler sanatı oldukça etkilemektedir denilebilir. Toplumlar için sanat daha çok bir pazar malzemesi haline gelmiştir ve postmodernizm plastik sanatlar ortamında sanatçıya ve izleyiciye farklı anlatım olanakları sunmasına rağmen sanatçı pazarda en çok kar elde edebileceği geleneksel olan üzerinden kültüre sığınmaktadır.

Gelenek gibi "toplum" fenomeni de modernliğin ürünüdür. Toplumdan söz etmek modernlikten, geleneksellik dışından söz etmektir. Bu bağlamda sosyoloji; modernliği, kendi araştırma nesnesi olan "toplum"un ortaya çıkışı çerçevesinde ele almış ve "toplum öncesi"ni geleneksellik olarak değerlendirmiştir. "Tönnies'in tanımladığı cemaatsel yaşam, bu arketipin modern-geleneksel bağlamında, gelenekseli temsil eden kısmı olarak, modernini açıklamanın bir aynası gibi kullanılmıştır" (Yelken, 1999: 56).

Ancak bu noktada postmodernizm kültürün ikinci düzeyinde, genellikle kültürel alan denilen çerçevede değerlendirilmeli; hem simgesel ürünlerin izler kitlelere ve kamulara aktarılma ve ulaştırılma araçlarına hem de izler kitlenin gösterdiği tekinin entelektüeller arasında bu simgesel ürünlere duyulan ilgiyi arttırması şeklindeki geri besleme etkisine eğilmeliyiz. Burada Bourdieu'nün (1984) 'yeni kültür araçları' dediği kültürün eskiden birbirine kapalı alanları arasında enformasyonu hızla dolaşıma sokan grubun ortaya çıkışı ve kızışmış rekabet koşulları altında yeni iletişim kanallarının baş göstermesi üzerinde odaklanmamız gerekecektir. Ayrıca Roland Robertson'ın 'küreselleşme' dediği fenomen yoluyla sahici küresel kültürel sorunların ortaya çıkışına da eğilmemiz gerekecektir (Featherstone, 2005: 32-33).

Bu anlamda postmodern süreç içerisinde sanatçı 'gelenek' ile üç şekilde etkileşime girmektedir denilebilir. Bunlardan ilki sanatçının kendi kültüründen geleneğe eğilimli konuları ele aldığı veya geleneksel sanatlarından yola çıkarak çağdaş yorumlarına ulaşmaya çalıştığı şeklindedir. Bunu kimi zaman bilinçli bir söylem olarak seçen sanatçı kimi zaman ise sanat piyasası içerisinde var olma tercihi olarak da kullanabilmektedir denilebilir. Çünkü toplumların beğeni düzeyi içinde olduğu kültüre dahası geleneğe göre de şekillenebilmektedir.

Çağdaş Türk Resmi'nde geleneksel yönelimlere sahip sanatçılar bilinçli olarak Minyatür, Kaligrafi, Türk kültürünü ve geleneklerini folklorunu yansıtan geleneksel halk sanatlarından yola çıkarak özgün eserler vermişlerdir. Bu aynı zamanda Batının 19.yy başlarında çözümlendiği soyut sanatın kendi geleneksel sanatları içerisinde önceden de var olduğunun bir kanıtı niteliğindedir.

Resim 1. Adnan Çoker, Gök Kubbe, 1970, Tuval Üzeri Yağlıboya, 55x46 cm.

Çağdaş Türk Resim Sanatı'na önemli eserler vermiş olan Adnan Çoker eserlerinde geometrik minimalist öğeleri bir araya getirmiştir. Adnan Çoker kendi sanatsal gelişimi üzerinde geometrik biçim düzenlemeleri ve renk derecelenmeleri elde etmenin sırlarını, Anadolu Selçuklularının mimari ve geometrik tezyini kaynak verilerinde bulmuştur böylece soyutlamada inşa, spontaneite ve zihnin buluşmasını sağlamak mümkün olabilmıştır (Tansuğ, 1991: 278).

Eğer batı için bu dışsal belirleyici kendi geçmişi ise Türk sanatı içinde batı sanatıdır demek yanlış olmaz. Üstelikte Türk sanatında bu eğilimi temsil eden anlayış kendi sanatını belirlemede temel aldığı bu dışsal etmen dışındaki her şeye karşı ısrarla ve kararlılıkla kapalı kalmaktadır (İskender, 1997: 62).

Baudrillard'a göre; 'sanat yapıtı doğadan koparak, onu, bir 'taklit' olmaktan bile çıkarıp 'aynısını yapma/modelleme/benzetme' sürecine dönüştürünce, beraberinde çok tehlikeli bir şeyi, her şeyin birbirine benzemesini getiriyor'. Çünkü imgeler kayboluyor, daha önce yapılanlar yeni yapılanlara kaynaklık ediyor ve bu döngü sonsuza dek sürüyor. O zamanda bir tür değişmezlik, bir tür aynılık, bir tür benzeşme ortaya çıkıyor. Bu mantık sanat yapıtına uyarlanınca, sanat yapıtını farklılaştıran öge ortadan kalkıyor, her şey bir örnek olmaya başlıyor (Şahiner, 2008: 158-159).

Bu açıdan bakıldığında sanatçı kimi zaman sadece ele aldığı konu gereği değil kullandığı materyal ve seçmiş olduğu media ile de geleneksel olarak konumlanabiliyor. Sanatçı için seçmiş olduğu teknik, içinde yaşıyor olduğu çağ ile örtüşmediği zaman, geçmişten günümüze sanatın salt varlığı içerisinde var olan gelenekleri taşımaktadır denilebilir. Sanatın gelenekle olan ilişkisi bağlamında, sanatçı kullandığı teknik ile de geleneksel olarak konumlanabilmektedir. Örneğin Michael Leonard eserlerinde geleneksel boya tekniği ile gerçekçilik kavramını sorgulamaktadır denilebilir.

Resim 2. Michael Leonard, Sneakers Engluties, 1976, Tuval Üzeri Akrilik, 66 x 67.3 cm.

Sanatta, geleneksel anlatım biçimleri ve araçlar yerine biyolojik ve teknolojik ağırlıklı iletişim araçlarının kullandığı bir biçim değiştirme

gözlemlenmektedir. Bu, insan yaşamının ve anlamlandırmasına dayalı, katılım ve çözümlenme gerektiren bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle kavramsal olarak nitelendirilen bu yaklaşımlar, kavramsal ya da fikir veya enformasyon sanatı, performans (gösteri) sanatı gibi değişik şekillerde isimlendirilen sanat eğilimlerini kapsar. Kavramsal sanat ya da bu kapsama giren diğer sanat etkinliklerinde artık eskinin tekniğe dayalı sanat dalları ayrımı kalkmıştır. Daha da önemlisi bu anlayışın temelinde geleneksel anlamda taşınabilir, alınıp satılabilir "ünik" sanat eseri nesnesinin terk edilme düşüncesi yatar (Akdeniz, 1995: 10).

Günümüzde, dünya, gittikçe küçülen, en sonunda da mega-köye dönüştürülen bir süreç olarak varlığını somutlandırmıştır. Temelinde bir bilgi ve enformasyon dinamiğini de barındıran modern oluşum, sayılabilir bir dünya yaratırken, sanatı da gösterinin ve satın alınabilir değerlerin kıstasları içinde değerlendirmeye başladı. Postmodernitenin "anything goes" (her şey olur) gerçekliği ile diyalektik bir sürece de kendisini dahil ederek; adeta çoktan seçmeli bir dünya-sanat tanımı, kavramı ve olgusu karşımıza çıkmaktadır. Batılı olmayan toplumların hemen hepsinde kısmi, göreceli bir modernleşme ve doğal olarak da postmodern algı durumu olduğunu da özellikle belirtmek gerekir. Zaten gerçek bir modernleşme deneyimi yaşamamış bir toplumda postmodern olandan, kimlik ve bakış açısından bahsetmek ironik de olacaktır (Akçaoğlu, 2004: 159). Robert Rauschenberg gibi sanatçılar evrensel olan, ve tüm dünyayı ilgilendiren değerleri, kültürel yapıları, tarihi olayları ele alarak bunları yeni söylemler katarak yorumlamaktadır. Burada geleneksel olan yenedünya düzeni içinde yeniden bir kültür katmanı yaratmaktadır denilebilir.

Resim 3. Robert Rauschenberg, Signs, 1970, Kağıt Üzerine Kolaj ve Serigraf.

Sonuç

Ortaya konulan her yeni fikir öncelikli olarak bağlarını geçmiş ile kurmaya çalışır. Bu bağlamda gelenekten beslenip ve bir gün kendisi bir gelenek haline dönüşmekten kaçamaz. Sanat için birçok kavram ve teknik de aynı şekilde tarihte konumlanmıştır. Her ne kadar postmodern olan yeni bir söylem gibi karşımıza çıksa da içinde taşıdığı ve ret edemediği geleneksel yapıları taşımaktadır.

Gelenek sanat ve sanatçı için önemli bir beslenme kaynağı yanı sıra uzunca bir dönemdir postmodern süreçte inkara gittiği de bir kavramdır. Bunun altında atan gerçek geleneksel olanın eleştirilemez gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır. Sanatın içerisinde gelenek kavramı tam ve sağlam zeminlere oturmadığı için ortaya çıkan her 'yeni' ile tekrar ve yeniden sorgulanmaktadır.

Kaynakça

Akdeniz, Halil, "Plastik Sanatlarda Günümüz Sanat Eğilimlerinin Düşünsel Dayanakları ve Bunun Çağdaş Türk Sanatına Yansıması Üzerine Bir Değerlendirme", Anadolu Sanat, sayı: 3, Nisan, 1995: 10.

Featherstone, Mike, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yayın, İstanbul, 2005.

Yelken, Ramazan, Cemaatin Dönüşümü, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.

İskender, Kemal, "Günümüz Türk Sanatında Kendimi Nasıl İfade Edebilirim ve Nasıl Bir Sanat Yapmam Gerekliyor? Sorularının Farkı Üzerine ..." , Türkiye'de Sanat, sayı: 27, Ocak-Şubat, 1997: 62.

Tansuğ, Sezer, Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991.

Akçaoğlu, Zeliha, "Duchamp, Cage, Warhol ve Postmodernizm", Anadolu Sanat, Sayı:15, Eskişehir, 2004:159.

Şahiner, Rıfat, Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapı Bozumu, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008.

Resim1:<http://lebriz.com/pages/artist.aspx?artistID=483§ion=130&lang=TR&bhcp=1&periodID=416&pageNo=0&exhID=0>

Resim2:<http://www.michaelleenardartist.com/pictures/paintings>

Resim3:<http://www.artnet.com/artwork/426287415/425490280/robert-rauschenberg-signs.html>